

az Evangélikus Theológiát szellemileg állandóan jól meg tudjuk tölteni és arra is, hogy nemzedékünk theologiai problémáit a magunk számára megoldjuk és nem hagyjuk szomorú örökségül utódainkra.

Igen, *eredményig* kell eljutnunk! Ha pl. most felvetettük a feloldozás kérdését, akkor ezt belátható időn belül odáig kell vinnünk, hogy úrvacsorai liturgiánkban helyesebben történjék a feloldozás, mint eddig. A továbbképzés ne vitaalkalom legyen, hanem konszenzus létrehozója és szilárd eredmények kovácsolója. Az igazságot kell keresnünk és arra törekednünk, hogy az igazság közelében a különféle theologiai iskolák képviselői egymáshoz is közelebb jussanak. Mindezt nem erőszakkal, csak a meggyőzés fegyverével. És méginkább az egymástól való tanulás készsége által. Ime, a továbbképzésünk célja nagy nevelői feladatokat is ró ránk!

Eddig jórészt *szellemi* feladatainkról szólottunk. De már a gócpontok megalakításának szükségénél szólhatunk volna bizonyos *szervezeti* feladatainkról is. És még egy harmadikról is szót kellene ejtenünk: *anyag*i feladatainkról. Ezekre most részletesebben nem térhetünk ki. De világos, hogy szellemi feladatainkkal egyidejűleg ezeket a szervezési és anyagi kérdéseinket is jól meg kell forgatnunk elménkben, különben ezeken bukhatunk meg.

Most mégis legyen elég ennyi. Szemünket pedig szegezzük a sarkcsillagra! Elérhetetlen messze látszódik a célunk, de fényt vet útunkra, irányít, feladatokat szab elénk és erőnk megfeszítésére biztat.

Scholz László.

A feloldozás

(Folyt. és vége.)

Utolsó kérdésünk a *közgyónás és feloldozás liturgiába tartozásának* a kérdése. Pontosabban ez a kérdés így hangzik: beletartozhatik-e a közgyónás és feloldozás a liturgiába?

Tegyük fel, hogy egy újabb liturgiai reform igazat ad Jánossy Lajosnak és megvalósítja a *verbum et sacramentum* egységén felépülő istentiszteleti rendet. Mi lesz akkor? Helyet kaphat-e ebben a liturgiában a közgyónás és feloldozás? Nem, mert Jánossy szerint a közgyónás és feloldozás — azon kívül, hogy református hatásra került bele az istentiszteletünk rendjébe — megszünteti az Úrvacsora szentségének liturgikus jelentőségét, ha beleillesztetik a liturgiába.⁶⁹ — De tegyük fel, hogy az újabb liturgiai reform semmit sem változtatna a mai renden; meghagyná külön a prédikációs istentiszteletet és a gyónással, feloldozással egybekötött úrvacsorai istentiszteletet is. Azonkívül, hogy helytelenítené az egészzet, mit szólna külön az utóbbihoz Jánossy Lajos? Bizonyára ezt is helyte-

⁶⁹ Dr. Jánossy Lajos: Liturgika. (sokszorosított egyetemi jegyzet 1934/35.) 48. l.

lenítené, mert szerinte a gyónást és a feloldozást mindig külön kell végezni az úrvacsorától. Liturgikájában (93. lap.) ugyanis ezt mondja: »A betegek gyóntatása és communioja rendszerint együtt jár. Két lehetőség van, vagy istentisztelet keretében (kórházban, vagy házi gyülekezetben) történik, amikor is külön végezzük a gyóntatást, aztán a comm. istentiszteletet — vagy pedig a gyülekezeti istentiszteletről, a templomból visszük el a szentséget a betegeknek, amikor is a gyónás és absolutio után egy imádságot mondunk az Úrvacsora méltó élvezéséért és következik a distributio.« — Egyházunk liturgika-professzora és szakértője tehát határozott nemmel válaszol felvetett kérdésünkre. Az a kérdés, hogy elfogadhatjuk-e minden további nélkül a véleményét? Vizsgáljuk meg ezért az érveit.

Első érve az, hogy református hatásra került bele a litugiánkba a közgyónás és feloldozás. Ez önmagában még nem bizonyíték. És ha bizonyíték volna, akkor sem tekinthetnénk ezt református specificumnak, mert megvolt már a középkorban.⁷⁰ A nürnbergi eseményekkel kapcsolatban pedig (1532.), amikor Osiander szembe szállt vele, sem Luther, sem Melancthon nem álltak Osiander pártjára, hanem jóvá hagyták ezt a szokást.⁷¹ Azonban lehet, hogy Luther és Melancthon tévedtek és Jánossynak van igaza; de ezt akkor alaposan bizonyítani kellene. Mivel ezt a bizonyítást egyelőre nélkülözzük, a tételt tovább nem cáfoljuk.

Második érve, hogy a közgyónás és feloldozás megszünteti az úrvacsora szentségének liturgikus jelentőségét, ha belekerül az istentiszteleti rendbe és ha nem választjuk külön az úrvacsorától. Határozottan ezt az érvet sem indokolja meg, de Liturgikájában mégis nyoma van ilyesminek. A 29. lapon Luthernek az 1520-ban kezdődő, Rómával folytatott úrvacsora-vitájával kapcsolatban ezeket mondja: »Már most megjegyezhetjük, hogy mivel a misével folytatott visszaélések szoros kapcsolatban voltak a középkori egyházi élet bűnbánati praxisával, természetesen kapcsolódott ennek a kritikájához a mise-vallásosságot illető polémia is. Ennek a ténynek és összefüggésnek viszont nagy része lett abban, hogy az evangélikus istentisztelet további kialakulása során az Úrvacsora szentségének ünneplésénél annyira középponti hangsúlyozást nyert a bűnbánat gondolata és ezzel még szorosabbá tette azt a szerencsésnek éppen nem nevezhető kapcsolatot, amely a középkor végén a »bűnbánat« és a sacramentum altaris között már amúgy is fenn állt, úgy hogy a gyónás és az Ur szent vacsorája igen könnyen egymás függelékévé lehetett.« Ha valóban ez az indokolása Jánossy érvének, akkor nem értek vele egyet. Először azért nem, mert azt a közgyónást és feloldozást tartja az úrvacsora liturgikus jelentőségére veszélyesnek, amelytől egyébként ő sem tartja elválaszthatónak az úrvacsorát, amint hogy valóban nem is választható el tőle. Jánossy is vallja, hogy annak, aki úrvacsorához akar járulni, előbb fel kell oldoztatnia. Liturgikájában (82. lap.) »nota-bene«-ként jegyzi meg, hogy »a

⁷⁰ L. 10. jegyzet, 37. lap.

⁷¹ Kés'lin: U. o. 253. lap. Evangélikus Élet, X. évf. 7. sz. 6—7. lap.

főistentiszteleten az Ur asztalához járuló hívek gyónása természetesen már az ünnepet, vasárnapot megelőző estén vecsernye után, illetőleg legkésőbbén közvetlenül a főistentisztelet előtt — akár személyes, akár úgynevezett gyülekezeti közgyónás (»általános gyónás«) formájában — megtörtént. Ha ez a helyzet, hogy Jánossy is ismer egy olyan gyónásból és feloldozásból álló »bűnbánatot« — hogy a középkori kifejezést használjam, melyet Jánossy emleget —, amely lényegileg nem áll ellentétben az úrvacsorával, sőt tartétele annak, hogy valaki az Ur asztalához járulhasson, akkor semmiképpen sem állhat meg az a tétel, hogy a közgyónás és feloldozás megszünteti az úrvacsora szentségének liturgikus jelentőségét, ha belekerül az istentiszteleti rendbe és nem választjuk külön az úrvacsorától. Mert ha lényegileg nem áll ellentétben az úrvacsorával a gyónás és feloldozás, akkor nem is szüntetheti meg annak a liturgikus jelentőségét. Vagy pedig annyira nem fér össze és nem hozható összefüggésbe az úrvacsorával a gyónás és feloldozás — t. i., ha lényeges ellentét áll fenn közöttük —, hogy akkor is rovására megy a sacramentum altaris-nak, ha tőle különválasztjuk, de az úrvacsorázás feltételének tartjuk. — Másodszor: azért nem, mert az úrvacsora liturgikus jelentőségének a lerontóját magában a gyónásban és feloldozásban látja, függetlenül attól, hogy ez a gyónás és feloldozás milyen; olyan-e, mint a középkor bűnbánata vagy olyan-e, mint amilyennek a reformáció tanítása szerint lennie kell. Tehát a hibát nem ott keresi és találja meg, ahol a biblikus, reformátori tanításnak megfelelően nyomoznia kellene, — a hamis bűnbánatban, a jócselekedetkre alapozott feloldozásban, hanem magában a gyónásban és feloldozásban s ezeknek az úrvacsorával való szoros összekapcsolásában, holott maga is vallja, hogy az úrvacsora az absolutioval, ez pedig a gyónással összefügg. Mindez arra mutat, hogy itt probléma-áttétellel van dolgunk. Jánossy azt a problémát, amelyet a reformáció a bűnbánat és az absolutio viszonyában látott, egyszerűen áthelyezte az absolutio és az úrvacsora egymáshoz való viszonyába. S bár ismeri azt a jócselekedetektől függetlenített megoldását a bűnbánat és az absolutio viszonyának, amelyet a reformáció hozott, tehát a kulcsokról szóló igaz tant, mégis, amikor arra kerül a sor, hogy ezt a liturgiába beillesse, attól fél, hogy ebből »középkori bűnbánat« lesz, míhelyt a liturgiába bevesszük és az úrvacsora liturgikus jelentősége ennek következtében megcsorbul. Ezért tiltja ezeknek a liturgiába való beillesztését. — Ebből az érvelésből mindössze annyi az igaz, hogy a »középkori bűnbánat« valóban lerontja az úrvacsora liturgikus jelentőségét. De ebből kifolyólag nem lehet azt következtetnünk, hogy maga a közgyónás és feloldozás olyan természetű, hogy mindig megszünteti az úrvacsora liturgikus jelentőségét, ha alkotórésze lesz az istentiszteletnek. Egyáltalában lehetetlenség az, hogy mi az evangélikus liturgia felépítésénél a »középkori bűnbánatot« még mindig számba vesszük. Hát nincs nekünk magunknak tanításunk a közgyónásról és feloldozásról? Vagy olyan hímes tojás a mi tanunk, hogy nyomban összetörik és semmivé lesz, ha a liturgiába a »középkori bűnbánat« helyére beillesztjük? Ugyancsak gyöngé lábakon állhat egy olyan tanítás.

amelyet úgy kell védenünk, mint egy gyenge gyermeket. Jánossy ugyan az úrvacsorát védi, de azért védi a közgyónástól és a feloldozástól, mert ezekkel kapcsolatban fél az atavizmustól. Attól, hogy mindjárt »középkori bűnbánattá« lesznek, ha az úrvacsorával liturgikus kapcsolatba kerülnek. Ez az a szempont, amely számunkra elrogadhatatlan, és ha Jánossy csak ezzel támasztja alá második érvét, akkor ez az érv nagyon erőtelen, mert a gyónásról és a feloldozásról szóló reformátori tanítás igen-igen erős. Annyira megáll a lábán, hogy ha még a liturgiába beillesztjük, akkor sem válik »középkori bűnbánattá«. — De lehet, hogy Jánossy azt is feltételezi (bár eljárása másra mutat), hogy a közgyónás és feloldozás nem csak át ezen a metamorfózison, ha a liturgiába belekerül, és mégis megszünteti az úrvacsora liturgikus jelentőségét. Nem tudjuk azonban biztosan, hogy valóban gondol-e erre? Így hozzá sem tudunk szólni ehhez a kérdéshez.

Második érvét Jánossy még egy újabb módon is alátámasztja. A liturgiát nagyon helyesen, organikus egésznek látja, amelyen belül fokozatos előrehaladás érvényesül. A liturgia igazi lényege szerint *communio*, mondja. »Isten fordul felénk, Ő közli kegyelmi ajándékait és Krisztus váltságműve alapján Szentlelkének a kegyelmi eszközökben munkálkodó hatalmával lehetővé teszi, megvalósítja a szent Isten és a bűnös ember életközösségét. Ige és szentség, kegyelem és áldás a hozzánk lehajló Isten részéről; bűnbánat és hit, könyörgés és imádó hálaadás Isten népe részéről; — ezek a mozzanatok teszik, egyre fokozódó bensőségükkel, a liturgiát (főistentiszteletet) a tényleges istentiszteleti gyülekezet számára az egyház Istenben való életének teljességévé. A *communio* állandó mélyülése és fokozatos valósulása szabja meg az istentisztelet gondolatmenetét és egyúttal érthetővé teszi a liturgia rendjének egész logikái és pszichológiái felépítését, az egymásra következő részek organikus összefüggését.«⁷² A közgyónás és feloldozás ebből a szempontból, Jánossy szerint, úgy szünteti meg az úrvacsora szentségének liturgikus jelentőségét, hogy megtöri az istentisztelet organikus egységét. A keresztség pl. nem töri meg, mert Jánossy felkiáltó jellel emlékezik meg arról, hogy a dánok nemcsak az úrvacsorát, hanem a keresztséget is a főistentisztelet organikus részének tekintik, mivel az epistola és az evangélium közt keresztelnek.⁷³ És maga is megengedi, hogy a keresztséget a liturgiába a prédikáció és az oltári szolgálat közé beillesszük.⁷⁴ Tehát csak a közgyónás és feloldozás veszélyezteti a liturgia egységét, de hogy miért, ezt részletesen nem indokolja meg.

Második érvének ez ellen az újabb alátámasztása ellen két ellenérvet is hozhatunk fel. — Az egyik. Jánossy az istentisztelet organikus részeinek ismeri el a kegyelmi eszközöket, azután a bűnbánatot és a hitet. Ezt figyelembe véve a közgyónást és feloldozást

⁷² Jánossy: Liturgika (u. a.), 82. lap.

⁷³ U. o. 44. lap.

⁷⁴ U. o. 90. lap.

csak akkor tekinthetők az istentiszteletbe nem való elemeknek, ha nem ugyanazt a kegyelmet közvetítik, amit a verbum et sacramentum közöl; és ha nem ugyanarról a bűnbánatról és hitről tennének tanúbizonyságot, ami a liturgia imádságaiban nyilvánul meg. Ilyen ellentétből azonban — mindazoknak az alapján, amit eddig a feloldozásról mondtam — szó sem lehet. Ellenkezőleg a gyónás és a feloldozás a legszervelesebben beletartoznak azoknak az elemeknek a sorába, amelyeket Jánossy az istentisztelet organikus részeinek tart, mert ugyanarra a kegyelemre vonatkoznak, mint az általa bevettek. — A másik. Jánossy állítása csak akkor állná meg a helyét, ha a feloldozás feleslegessé tenné az úrvacsorát a miatt, hogy ugyanazt a kegyelmet adja, amit az úrvacsora nyújt. Ebben az esetben a feloldozás beiktatása valóban megszüntetné az úrvacsora liturgikus jelentőségét. Csakhogy ezt a tényt, hogy a feloldozás nem oszthatja meg a kegyelmet, mint az úrvacsora, nem szabad így magyaráznunk. Ugyanis ez nem elválasztó, hanem összekötő ok. — A kegyelem azonosságának ezt az összekötő szerepét Jánossy is vallja s ezen kívül ismeri a bizonyosság szempontját is a kegyelmi eszközökkel kapcsolatban. Ezért tartja fontosnak, hogy nem csak a verbumra, hanem a verbum et sacramentum egységére épüljön fel az istentisztelet, hogy minél bizonyosabbak lehessünk az Isten kegyelméről. S harcol azok ellen, akik ezt nem vallják. Tehát nála a verbum nem teszi feleslegessé a sacramentumot, és ha keresztség is kerül a főistentiszteletbe, a keresztség sem teszi feleslegessé az úrvacsorát, csak a feloldozásról mondja azt, hogy ez megszünteti az úrvacsora liturgikus jelentőségét, ha belekerül az istentiszteletbe. Ugyan miért éppen az absolutio az, amelyiknek ilyen hatása van? Hát nem ugyanazt a kegyelmet hirdeti ez is, mint amit az ige és a szentségek hirdetnek? A bizonyosság szempontjából pedig: vajjon nagyobb-e a feloldozás bizonyágtévő ereje az Isten kegyelméről, mint az úrvacsoráé? Nem. Éppen ezért nem fogadhatom el Jánossynak azt az állítását, hogy a feloldozás megbontja a liturgia organikus egységét és elémészti az úrvacsora liturgikus jelentőségét. Ezért Jánossynak nem az ellen kellene harcolnia, hogy a feloldozás ne kerüljön bele a liturgiába, hanem azért kellene küzdenie, hogy beleillesztessék, mert az ige, a keresztség és az úrvacsora mellett ez is Istentől rendelt módja az evangélium közlésének és ezt is fel kell használnunk arra, hogy a hívek számára a bűnbocsánatot bizonyossá tegyük. Az aztán egészen más kérdés, vajjon nekünk minden istentiszteleten mind a négyféle módon bizonyágot kell-e tennünk az evangéliumról, vagy hogy csonka minden istentisztelet, amely nem a verbum et sacramentum egységén épül fel? De az bizonyos, hogy aki Jánossy módjára a kegyelmi eszközöket mind bele akarja illeszteni a liturgia organikus egységébe, annak a közgyónást és a feloldozást, tehát a kulcsok hatalmát sem szabad kihagynia.

Mindebből világos, hogy a közgyónás és feloldozás beletartozhatik a liturgiába.

Ami pedig a köz-, ill. magángyónás kérdését illeti, erre röviden válaszolunk. Hitvallási irataink szerint világos, hogy a magán-

gyónás ajánlatos, de nem kötelező. Ezért előtérbe a közgyónás és az általános absolutio kerül. Nagyon komolyan kell tehát vennünk az erre vonatkozó kérdéseket. A magángyónás és feloldozás kérdését is tisztáznunk kell, de elsősorban mégis a közgyónás és feloldozás a mi problémánk. Az ezzel kapcsolatos kérdéseknek essünk neki előbb, mert ha ezeket tisztázzuk, akkor lényegében a magángyónás és feloldozás kérdéseit is megfejtettük.

Bevezetésül hadd idézzem még egyszer Luthert. A kulcsokról szóló írását így kezdi: »Bizonyára egyike a legnagyobb csapásoknak, amikor Isten haragjában a hűlátlan világra mért, az a rettenetes visszaélés és félreértés, amely a keresztyénségben a drága kulcsokkal kapcsolatban oly nagy mértékben terjedt el, hogy szinte már sehhol sem használják és értelmezik azokat helyesen ezen a világon.« S neki fog Luther az írásnak, hogy népét és ivadékait megmentse ettől a nyomorúságtól.

Mi nem vagyunk Luther népe és ivadéka, de azért a kulcsokról nekünk evangélikusoknak kell a legigazabb módon tanítanunk! A mi absolutionknak kell a legjobbnak lenni!

Grünvalszky Károly.

Luther

ESKETÉSI KÖNYVECSKÉJE

1529-ben jelent meg a Kis Káté először könyv alakban és ehhez a kiadáshoz nem maga Luther, hanem a nyomdász csatolta az ugyancsak ez esztendőben önállóan is megjelent »Traubüchlein«-t, esketési könyvecskét.

Az egyöntetű eljárás kedvéért közölte ebben Luther a Wittenbergben használatos esketési formát. Az Ágostai Hitvallás ugyan nem köti az egyház egységét bizonyos szokások és szertartások egyformaságához, maga Luther sem hisz az uniformizálásban, amely a pápaságban az egységnek csak a látetát, de nem az egyház egységét fejezte ki, mégis szembeáll a minden áron egyénieskedőkkel és gúnyolódó szavakkal küzd a »liturgiai anarchizmus« ellen. »Ezért akartam összeállítani ezt a szöveget és formulát — írja — azok számára, akik jobb híján szívesen járnának el ezekben a dolgokban velünk egyértelműen. A többiek, akik valami jobbat tudnak, azaz, akik nem értenek semmihez, de mégis úgy tesznek, mintha mindenhez értenének, valószínű nem veszik igénybe ezt az én szolgáltatomat, ha csak azért nem, hogy túlszárnyalják, vagy lecsepüljék. Ezek őrizkedjenek csak szorgalmasan attól, hogy valakivel is egyöntetűen járjanak el, mert különben azt gondolják majd róluk, hogy rá vannak szorulva arra, hogy másoktól tanuljanak, és ez nagyon nagy szégyen lenne.«